

Kadonnutta sosiaalista pä omaa etsimässä

Kari Nyyssölä

Sosiaalisesta pääomasta on käyty vilkasta keskustelua viime vuosina. Usein lähtökohtana on ollut huoli siitä, että yhteisöllisyyden ja sosiaalisen koherenssin hiipuminen kärjistävät yhteiskunnallisia ongelmia. Toisaalta huhut yhteisöllisyyden kuolemasta ovat vahvasti liioiteltuja. Enemmänkin lienee niin, että urbanisoitunut ja privatisoitunut elämäntapa ovat vähentäneet ihmisten mahdollisuuksia yhteisölliseen ajanviettoon. Yhteisöllisten kokemusten eräänlaiseksi korvikkeeksi on nousut media, jonka lohkaisema osuus ihmisten arjesta on tullut yhä suuremmaksi. Kehitystä voidaan tulkita siten, että yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma eivät sinällään ole häviämässä, vaan ne ovat muuntuneet piileviksi voimavaroiksi yhteiskunnan rakenteissa.

Sosiologisessa keskustelussa sosiaalisella pääomalla viitataan sosiaaliselle vuorovaikutukselle ominaisiin piirteisiin kuten yhteisöllisyyteen, sosiaalisiin verkostoihin, kansalaisuuteen, normeihin ja luottamukseen. Näiden piirteiden avulla yksilöllä on edellytykset toimia sosiaalisessa ympäristössä. Toisaalta sosiaalisen pääoman on nähty parantavan yhteisön ja yhteiskunnan mahdollisuuksia toimia taloudellisesti ja tehokkaasti.

Sosiaalisen pääoman käsite alkoi nousta esille 1980-luvulta lähtien erityisesti Pierre Bourdieu ja James Colemanin vaikutuksesta [1]. Keskeisiä toimintamekanismeja lähes kaikissa sosiaalisen pääoman suuntauksissa ovat luottamus ja kommunikaatio (tai informaation kulku). Nämä välittävät mekanismit tuottavat sosiaalisen pääoman positiiviset tai negatiiviset vaikutukset. Teoriasuuntauksukset kuitenkin korostavat eri tavoin luottamusta ja avointa kommunikaatiota synnyttävien prosessien merkitystä. Samoin näkökulmasta riippuu, syntykö näitä paikallisyhteisön tai yhteiskunnan tasolla vai

erilaisissa identiteettiryhmissä. Painotuksesta riippuen sosiaalinen pääoma voi olla myös joko toimiva 'yksityishyödyke' tai yhteiskunnan jäsenten yhteinen 'julkishyödyke' (Ruuskanen 2002a, 19).

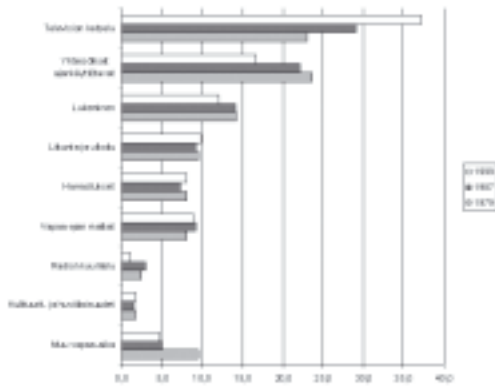
Tällä hetkellä siteeratuin sosiaalisen pääoman määrittelijä lienee Robert Putnam, joka korostaa sosiaalisen pääoman yhteisöllistä luonnetta. Keskeistä Putnamin sosiaalisen pääoman käsitteelle ovat kansalaishyveet ja instituutioihin sitoutunut sosiaalinen pääoma. Kuuluisassa Etelä- ja Pohjois-Italian eritahtista taloudellista kehittymistä käsittelevässä historiallispanotteisessa tutkimuksessaan hän osoitti, että ihmisten keskinäinen vuorovaikutus, aktiivisuus ja verkostoituminen mahdollistivat Pohjois-Italian alueelliset reformit ja taloudellisen kasvun (Putnam 1993).

Sosiaalisen pääoman käsitettä on kritisoitu siitä, että se romantisoi vahvat yhteisölliset vuorovaikutussuhteet jättäen huomioimatta niihin liittyvät ongelmat. Yhteisöllisyys voi tuoda mukanaan myös normipainetta, suvaitsemattomuutta erilaisuutta kohtaan ja sopeutumattomuutta muutoksiin. Lisäksi sosiaalisen pääoman teorit jättävät usein käsittelemättä kulttuurien ja yhteiskuntien fragmentoitumisen ja eriytymisen. Sosiaalinen pääoma ei myöskään käsitteenä ole sinänsä uusi: siihen kuuluvia keskeisiä yhteisöelämän ilmiöitä on tarkasteltu sosiologiassa jo pitkään alkaen Durkheimin ja Marxin tuotannosta. Toisaalta argumentointi sosiaalisesta pääomasta on nostonat vanhat sosiologiset peruskäsitteet uudella tavalla yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun.

Yhteisöllisyys ja televisio

Sosiaalisen pääoman empiirisen havainnoinnin mittareina on käytetty muun muassa äänes-

tysaktiivisuutta, yhdistystoimintaan osallistumista sekä erilaisten arvo- ja asennekyselyjen tuloksia. Sosiaalista pääomaa voidaan kartoittaa myös Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten avulla, joita on tehty vuosina 1979, 1987 ja 1999. Tarkastelun [2] kohteena olevia muuttujia kutsutaan tässä yhteisöllisiksi ajankäyttötaivoiksi. Näitä ovat järjestötoiminta, uskonnollinen toiminta, perheenjäsenten kanssa seurustelu, kylässä käynti, tuttavien kanssa seurustelu kotona, puhelinkeskustelut, kahvilassa ja ravintolassa seurustelu sekä muu sosiaalinen kanssakäyminen.

Kuvio 1. Ajankäyttötapojen suhteelliset osuudet vapaa-ajasta vuonna 1979, 1987 ja 1999 10 – 64-vuotiailla (%)

Kuviosta 1 voidaan havaita, että yhteisöllisiin ajankäyttötapoihin käytetty yhteenlaskettu aika on ollut selvässä laskussa. Vuodesta 1979 vuoteen 1999 yhteisöllisten ajankäyttötapojen suhteellinen osuus vapaa-ajasta on vähentynyt 24:stä 17 prosenttiin. Vastaavasti television katselun suhteellinen osuus vapaa-ajasta on noussut 23:stä 37 prosenttiin. Muiden ajankäyttötapojen osalta ei ole tapahtunut näin suuria muutoksia. Yksinkertaistaen: vähentynyt yhteisöllisyyden ylläpitoon käytetty aika on korvautunut paljolti television katselulla [3]. Putnam on kirjassaan *Bowling alone* (2000) tuonut esille samantyyppisiä kehitystrendejä amerikkalaisten keskuudessa. Hänen mukaansa amerikkalaisten yhteisöllisyyteen viittaavat aktiviteetit ovat selvästi laskeneet toisen maailmasodan jälkeen: amerikkalaisten sosiaaliset verkostot ovat siirtyneet pois perheestä, naapurustosta ja yhdistysjäsenyyksistä median, erityisesti television hallitseman yhteiskunnan suuntaan.

Putnam näkee juuri television katselun lisääntymisen yhdeksi keskeiseksi yhteisöllisyy-

den vähentymisen syyksi. Hän selittää ilmiötä kahdella tavalla. Ensinnäkin 'juuttuminen' television ääreen vie ihmisten aikaa, joka on nimellisesti pois kansalaisaktiivisilta toimilta. Toiseksi television individualismia ja materialismia korostavat sekä väkivaltaiset ohjelmasisällöt vähentävät ihmisten kiinnostusta osallistua yhteisöllisiin aktiviteetteihin. Tosin Putnam myöntää, että television ohjelmasisältöjen vaikutuksista yhteisöllisyyteen ei ole luotettavaa empiiristä tietoa. (Putnam 2002, 237-246.)

Putnamin näkemystä televisiosta ja mediakulttuurista voidaan pitää yksipuolisena ja moralistisena. Mediakulttuurin vaikutuksia sosiaalisen pääoman voi tarkastella toisestakin näkökulmasta. Voidaan nimittäin ajatella, että televisiosta ja mediakulttuurista on tullut keskeinen sosiaalisen pääoman lähde. Media voi socialisaationäkemyksen mukaan lisätä yhteisön vakautta ja yhteisöllisyyttä. Media voi myös auttaa yksilöä orientoitumaan maailman meenoon ja antaa näin varmuutta ja turvaa. (Mustonen 2001, 63.) Televisio voi tarjota 'vapaaehtoisesta sosiaalisen koheesion tilan', jossa yksilöt voivat olla fyysisesti toisistaan erillään, mutta he voivat yhdessä tehdä nyky maailman tolkkuliseksi (Ellis 2000, 176-177).

Televisiotutkija John Hartley (1999) on tuonut esille käsitteen kulttuurinen kansalaisuus, jonka muotoutumisella erityisesti televisiolla merkittävä rooli: Televisio kerää yhteen sellaisia väestöryhmiä, joilla ei olisi muutoin juurikaan tekemistä toistensa kanssa. Näillä saattaa olla erilaiset sosioekonomiset, poliittiset, alueelliset, etniset ja uskonnolliset lähtökohdat, mutta siitä huolimatta televisio tuottaa heille mahdollisuuden kokea yhteistä identiteettiä. Televisiosta on tullut eräänlainen julkinen mutta samalla privaatti kanava yhteisöllisille kokemuksille, jotka voivat ilmetä esimerkiksi uutislähetysten ja urheilukilpailujen yhdistävinä katselukokemuksina tai arkisemmin saippuaoperaoiden yhteisöllistä koherenssia lisäävinä viihteellisinä elämyksinä.

Sattumanvarainen yksityisyys

Yhteisöllisyyden hiipuminen on yhdistetty moniin yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten turvatomuuteen, yksinäisyyteen ja syrjäytymiseen. Samalla ilmiö yhdistetään yksilöllisen ja individualistisen elämäntavan vahvistumiseen. Tästä johtuen yhteisöllisyyden hiipumista tarkastellaan yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa

varsin kriittisin äänenpainoin. Saksalainen professori Hans Joas (2004) on hakenut sosiaalisille muutoksille toisenlaista tulkintaa. Hän haastaa sosiologisessa ja yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa vallitsevan pessimistisen lähestymistavan yhteisöllisyyden heikentymiseen, individualismin lisääntymiseen ja yhteiskunnalliseen eriytymiseen. Hän luo niille toisenlaisen, kontingenssiin nojaavan tulkintakehyksen.

Tarkastelunsa lähtökohdaksi Joas ottaa Richard Sennettin kirjan *The Corrosion of Character* (1998, suomeksi *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa* 2004). Sennettin mukaan yhteiskunnallisten rakenteiden rapautuminen ja hajoaminen uhkaa ihmisluonteen humaania perustaa, jolle on luonteenomaista pitkän aikavälin tavoitteet ja niiden toteutumisesta saatava hyöty tulevaisuudessa. Sennettin mukaan tämäntyyppinen ajattelu ei enää toimi, koska taloudessa ollaan siirrytty pitkän tähtäimen ajattelusta lyhyen tähtäimen ajatteluun. Lisääntyvät irtisanomiset puolestaan vievät edellytykset työnantajien ja työntekijöiden molemminpuoliselle luottamukselle ja omistautumiselle. Ylipäätään yhteiskunnallinen arvopohja rapautuu, koska toimintaa ohjaavat kärsimättömyys ja tässä hetkessä eläminen.

Joas ei yhdy tähän kulttuuriseen pessimismiin, joka rakentuu kahden premissin – järjestys-hajaannus – varaan. Hän pyrkii pääsemään tämän vastakkainasettelun yli luomalla premisien kolmivaiheisen jatkumon: järjestys – hajaannus – uudelleenintegroituminen. Tässä yhteydessä Joas nostaa esille käsitteen kontingenssi, sattumanvaraisuus, joka antaa vaihtoehdoisen tavan tulkita ja ymmärtää arvojen ja sosiaalisten suhteiden muutoksia (Joas 2004, 394).

Joasin määritelmän mukaan kontingenssi ei ole välttämätöntä eikä mahdotonta; se on jostain sellaista, mikä on mutta minkä välttämättä ei tarvitse olla. Joas kiinnittää huomion erityisesti termiin 'välttämättömyys'. Esimodernin ajan filosofisessa perinteessä välttämättömyys ja kontingenssi ovat toistensa eräänlaisia vastakohtia. Välttämättömyys viittaa järjestyksessä olevaan kosmokseen. Kontingenssi puolestaan viittaa yhtäältä materiaalisen ja sensitiiviseen maailmaan osittaisuuteen ja epätydelisyyteen sekä toisaalta Luojan rajoittamattomaan valtaan pohjautuvaan vapauteen ja luovuuteen (emt.).

Modernimmassa tulkinnessa kontingenssi yhdistyy kaksi elementtiä: mahdollisuus ja vapaa tahto. Modernissa maailmassa kontingenssi terävöittää yksilöt havaitsemaan suuria mää-

riä mahdollisia valintoja ja varautumaan niihin paradoksaalisiin seurauksiin, joita kollektiivisiksi tulleet yksilölliset valinnat aiheuttavat (emt.).

Zygmunt Bauman sivuaa samaa teemaa puheessaan yhteisöllisyyden ja yksilöllisten valintojen paradoksaalisesta suhteesta. Baumanin (2002) mukaan kaikki yhteisöt ovat perimältään postuloituja: jotta yhteisöt säilyisivät, niiden täytyy vedota omiin jäseniinsä, jotta jäsenet tekisivät oikeanlaisia valintoja yhteisön parhaaksi. Yhteisöt ovat enemmänkin projekteja kuin realiteetteja, jotakin mitä tulee jälkeen, ei ennen yksilöllisiä valintoja. Yhteisöllisen projektin toteutuminen edellyttää siis yksilöllisiä valintoja, jotka periaatteessa ovat kiellettyjä. Bauman kutsuu tätä 'yhteisön sisäiseksi paradoksiksi' (Bauman 2002, 202-203).

Esimerkkinä kollektiivisista yksilöllisistä valinnoista Joas käyttää Georg Simmelin klassisia tulkintoja suurkaupungin elämäntavoista ja sosiaalisista vuorovaikutussuhteista. Georg Simmel (2005) analysoi jo viime vuosisadan alussa suurkaupunkilaisen ja pikkukaupunkilaisen tai maalaismaisen mentaliteetin eroja. Siinä missä pikkukaupunkilaisuuteen tai maalaismaisemaan kuuluu tasaisuus, rauhallisuus ja muuttumattomuus, on suurkaupungin rytmi le luonteenomaista dynaamisuus, vaihtelevuus ja kiihkeys.

Olennaista Simmelin kaupunkilaistulkinnassa on se, että suurkaupunkiympäristö suo yksilölle persoonallisen vapauden, jota ei muista olosuhteista voi tavoittaa. Kyseessä ei ole pelkästään negatiivinen vapaus jostakin, vaan myös positiivinen vapaus johonkin, kuten yksilön ainutkertaisuuteen tai korvaamattomuuteen. Tässä lienee urbaaniin kaupunkikulttuuriin olennaisesti kuuluvan suvaitsevaisuuden, moniarvoisuuden ja yksityisyyden kunnioittamisen siemen (emt., 27-46).

Simmelin mukaan suurkaupunkimentaliteettiin kuuluu vahvasti myös älyllisyys, joka kuitenkin kääntyy merkkillisellä tavalla varautuneisuudeksi ja välinpitämättömyydeksi. Kyse ei ole pelkästään välinpitämättömyydestä, vaan jopa vastenmielisyydestä ja antipatiasta. Simmel kuitenkin toteaa, että antipatian tuntemukset saavat meidät ottamaan toisistamme etäisyyttä ja kehittämään sopeutumiskeinoja, joita ilman olisi mahdotonta elää suurkaupungissa (emt.). Toisin kuin voisi olettaa, antipatian kokemuksilla onkin ihmisiä yhdistävä vaikutus:

"Antipatian voimakkuus ja koostumus, sen ilmaantuminen ja hälveneminen sekä sen rytmi ja muodot

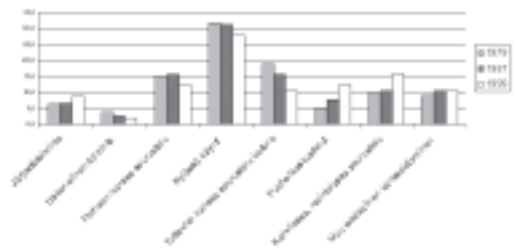
muodostavat ahtaammassa mielessä yhdistävien tekijöiden ohella erottamattoman kokonaisuuden suurkaupunkilaista elämänmuotoa: näennäisesti hajottava voima onkin todellisuudessa yksi sen perustavimmasta sosialisatiomuodoista” (emt., 36).

Bauman toteaa urbaanin elämän vaativan erityisiä taitoja. Hän siteeraa Richard Sennettin ’kohtelias välinpitämättömyys’-termiä, jolla Sennett viittaa sellaiseen toimintaan, ”joka suojelee ihmisiä toisilta vaikka salliikin heidän nauttia toistensa seurausta. (...) Kohteliaan välinpitämättömyyden tavoitteena on estää ihmistä liiksi vaivaamasta mieltään kenenkään toistensa asioilta.” [4]. Baumanin mukaan tähän tavoitteeseen pyritään vastavuoroisuuden periaatteen pohjalta. Se, ettei sekaannu toisten asioihin ja suojelee toisia omilta asioiltaan, on järkevää niin kauan kuin suopeaa pidättyvyyttä voi odottaa myös toiselta. Kohtelias vastavuoroisuus ilmaisee enemmänkin sitoutumista ja osallistumista kuin sitoutumattomuutta tai halusta pidättäytyä kanssakäymisestä (Bauman 2002, 117-118).

Kontingenssijattelun näkökulmasta yhteöllisen aktiivisuuden lasku ei selittyisi niinkään (tai ainoastaan) individualismiin helposti liitettävällä minä-keskeisyydellä ja yleisellä piittaamattomuudella. Pikemminkin kyseessä on yksityisyyden verhoon kietoutunut passiivisuus ja kaupunkilaiseen elämäntapaan kuulumaton tarve osallistua yhteisten asioiden hoitoon. Kyseessä on eräänlainen massaindividualismi, jossa ollaan yksin mutta yhdessä, ja jonka yhteöllisiä piirteitä urbaani kaupunkikulttuuri on omiaan kätkemään.

Privatisoituva ajankäyttö

Kontingenssijatteluun kuuluvaa yksityisyyden ja atomistisuuden korostumista voidaan tarkastella myös ajankäyttötutkimusten valossa. Kuviossa 2 verrataan yhteöllisten ajankäyttötapojen suhteellisia osuuksia eri tarkasteluajankohtina. Suhteellisesti selvästi eniten on vähentynyt tuttavien kanssa seurustelu kotona, lähes kymmenen prosenttiyksikköä tarkasteluajanjaksona. Myös kylässä käynti on jonkin verran vähentynyt, mutta se on edelleen selvästi suosituin yhteöllinen ajankäyttötapa. Vuosina 1987 ja 1999 perheen kanssa vietetyn ajan suhteellinen osuus pysyi lähes muuttumattomana, jonka jälkeen osuus laski muutaman prosenttiyksikön verran. Uskonnolliseen toimintaan

Kuvio 2. Yhteöllisten ajankäyttötapojen suhteelliset osuudet 1979, 1987 ja 1999 10-64-vuotiailla (%)
Lähde: Tilastokeskus 2003.

käytetyn ajan suhteellinen osuus on myös laskusuunnassa.

Toisaalta joissain yhteöllisissä ajankäyttövaihtoissa on tapahtunut kasvua. Puhelinkeskusteluihin käytetyn ajan suhteellinen osuus on ollut tasaisessa nousussa. Vuonna 1979 puhelinkeskusteluihin käytetty ajan osuus oli viisi prosenttia ja vuonna 1999 jo 13 prosenttia, eli suunnilleen saman verran kuin perheen kanssa seurusteluun käytetyn ajan osuus samana vuonna. Kahviloissa ja ravintoloissa tapahtuvan seurustelun suhteellinen osuus oli noussut 1990-luvulla noin viisi prosenttiyksikköä pysyen tätä ennen noin kymmenen prosentin tuntumassa. Myös järjestötoimintaan sekä muuhun sosiaaliseen kanssakäymiseen on käytetty suhteellisesti hieman enemmän aikaa kuin ennen.

Muutostrendit voidaan tiivistää kahteen havaintoon. Ensinnäkin perinteiset yhteöllisyyden ylläpitoon liittyvät toimintamuodot, kuten kylässä käynti, tuttavien kanssa seurustelu kotona sekä perheen kanssa seurustelu, ovat vähentyneet. Toiseksi puhelinkeskustelut sekä kahviloissa ja ravintoloissa seurustelu ovat lisääntyneet. Viimeksi mainittuja sosiaalisen kanssakäymisen muotoja voidaan pitää eräänlaisina privaateina tapoina ylläpitää yhteöllisyyttä ja sosiaalisia suhteita. Niissä vuorovaikutus tapahtuu ”puolueettomalla” alueella sen sijaan, että osallistujat tunkeutuisivat toisen hallitsemaan yksityiseen sfääriin.

Yleinen privatisoituminen lisää median ja erityisesti television vaikutusmahdollisuuksia ihmisten arjessa. Yksityistyneessä maailmassa televisio tarjoaa eräänlaisen ikkunan ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Television kautta voi luoda myös parayhteöllisyyttä esimerkiksi tuttuvien uutisankkureiden tai tv-sarjojen roolihahmojen kautta. Tässä kohden on hyvä pitää mielessä, että televisio on ennen kaikkea viihteellinen mediaväline. Vaikka uu-

tis-, ajankohtais- ja urheilulähetykset kokoavat säännöllisesti suuria katsojamääriä television äärelle, niin median yhteisöllisyyttä vahvistava luonne perustuu paljolti viihteellisyteen ja populaarikulttuurisiin elämyksiin.

Esimerkiksi suurin osa katsotuimmista viihteellisistä televisio-ohjelmista on ns. saippuaopperoita, joissa korostuvat nimenomaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen, ihmissuhteisiin, perheeseen ja yhteisöön liittyvät teemat. Saippuaopperoiden fiktiiviseen arkeen pohjautuva kerronta tarjoaa katsojalle mahdollisuuden pelata omaa elämäänsä suhteessa omaan perheeseensä ja yhteisönsä. Saippuaopperoiden maailma ja niiden ihmiset muodostavat eräänlaisen yhteisön korvikkeen, mikä sijaitsee tavallisen ja oikean maailman rinnalla. Saippuaopperat haastavat katsojat myös pohtimaan moraalisia ja muita ihmisten kannalta merkittävyyksiä kysymyksiä. Saippuaopperoilla on eräänlainen julkinen tehtävä sosiaalisen koheesion ylläpitämisessä. (Bignell 2004, 189; Gripsrud 2002, 218).

Suomalaisten ajankäyttötapojen muutokset nostavat pohdittavaksi, kykenemmekö havainnoimaan kaiken sen sosiaalisuuden, joka jää urbaanin massaindividualismin taakse: kaikessa materiaalisessa ja henkisessä itseriittoisuudessaankin ihminen tarvitsee aina toista ihmistä, tavalla tai toisella. Osaltaan tämä kaipuu näyttää kanavoituneen median seurantaan: media tarjoaa seuraa, yhteisöllisyyttä ja elämyksiä sekä viihteen että asian muodossa. Näyttää siltä, että jälkimodernissa yhteiskunnassa yhteisöjen voimavarat asemoituvat uudella tavalla, jonka vaikutuksia yhteiskunnalliseen kehitykseen on hankala ennakoita.

Sosiaalinen pääoma voimavarana

Käsitys median yhteisöllisyyttä vahvistavasta luonteesta sekä privatisoitumista korostava kontingentti tulkinta yhteisöllisyyden hiipumisesta nostavat esille kysymyksen siitä, voiko sosiaalista pääomaa olla yhteiskunnallisissa rakenteissa sellaisissa muodoissa, että sitä ei osata havaita. Voiko yhteiskunnassa olla eräänlaista piilevää sosiaalista pääomaa, joka on rakentunut uudella tavalla desentralisoitumiskehityksen ja tilivelvollisuusajattelun lisääntymisen myötä?

Samalla voidaan pohtia, saadaanko piilevästä sosiaalisesta pääomasta näkyvää yhteiskunnallisten toimien ja panostusten avulla. Täs-

tä näkökulmasta sosiaalisuutta ja luottamusta ylläpitävä käyttäytyminen on yhteiskunnallinen investointi, josta on seurauksena sosiaalisia tuotoksia yhteiskunnan paremman hyvinvoinnin muodossa [5].

Hyvinvointikytkentöjensä myötä sosiaalisesta pääomasta on muotoutumassa poliittinen kysymys. Kansainvälisellä tasolla tämä näkyy keskustelussa yhdysvaltalaisen ja eurooppalaisen yhteiskuntamallin eroavaisuuksista. Esimerkiksi amerikkalaistutkija Jeremy Rifkin on todennut, että amerikkalainen unelma yksilöllisyydestä, itsenäisyydestä ja vauraudesta on jo aikansa elänyt. Sen sijaan nyt on tilausta Euroopan unionin ajamalle hyvinvointimallille, joka pohjautuu solidaarisuuteen, yhteisöllisyyteen ja osallistuvaan kansalaisuuteen.

Suomessa sosiaalisen pääoman yhteiskunnallinen merkitys paikantuu kahdelle tasolle. Yhtäällä teemasta käydään vilkasta akateemista keskustelua, joka on hiljalleen ulottumassa myös poliittiselle agendalle. Toisaalla erilaisissa kehittämishankkeissa ja hallinnollisissa toimintatavoissa korostetaan yhä enemmän eri toimijoiden yhteistyötä, kumppanuutta ja verkottumista, joita voidaan tarkastella sosiaalisina investointeina. Esimerkiksi koulumaailmassa on viime vuosina vahvistunut alueelliseen yhteistyöhön pohjautuva toimintatapa. Se on muun muassa kodin ja koulun välistä, oppilaitosten välistä, viranomaisten välistä sekä koulutuksen ja työelämän välistä yhteistyötä.

Tämäntyyppisissä yhteistyömuodoissa ei välttämättä tietoisesti sovelleta sosiaaliseen pääomaan pohjautuvaa ajattelutapaa. Enemmänkin lähtökohtana on hyväksi koettu toimintatapa, jossa yhdistyy taloudellinen ja inhimillinen ulottuvuus: yhtäältä säästetään resursseja ja toisaalta luodaan paremmat edellytykset torjua syrjäytymistä. Näyttää siltä, että sosiaalisen pääoman hyödyntämisessä ollaan lähes huomaamatta siirrytty teoriasta käytäntöön.

VIITTEET

- [1] Kummatkin näkevät sosiaalisen pääoman pitkälti yksilöllisenä ominaisuutena. Bourdieulle sosiaalinen pääoma on yksilön suhteita tai yhteisösuhteita, joita käytetään resurssina keskinäisessä kilpailussa sosiaalisilla kentillä (Bourdieu 1986). Coleman (1988) puolestaan kiinnittää huomiota sosiaalisten suhteiden kiinteyteen sekä sosiaalisen rakenteen kykyyn ylläpitää normeja, luottamusta ja tiedon kulkua. Colemanin näkemyksen mukaan sosiaalisen pääoman muotoja ovat veloitteet, odotukset, sosiaalisen rakenteen informaatiovirrat

sekä sanktiot.

- [2] Ajankäyttötutkimuksiin osallistuneet henkilöt ovat täyttäneet jokaisena tarkasteluvuotena ajankäyttöpäiväkirjoja kahtena ennalta-arvottuna päivänä. Tutkimuspäiviä oli vuonna 1979 12 057, vuonna 1987 4764 ja vuonna 1999 2323. (Tilastokeskus 2003; ks. myös Niemi & Pääkkönen 2001, 7, 54.)
- [3] Finnanelin TV-mittaritutkimusten mukaan television katselu kasvoi yli 10-vuotiaan väestön keskuudessa edelleen 2000-luvulle tultaessa: televisiota katseltiin selvästi enemmän vuosina 2000–2004 verrattuna ajanjaksoon 1995–1999. 2000-luvulla television katselun määrä ei kuitenkaan ole enää ollut tasaisessa nousussa. Esimerkiksi vuonna 2003 televisiota katsottiin enemmän kuin vuonna 2004. Lähde: www.finnpanel.fi
- [4] Sennett, R. 1978: *The Fall of Public Man*, s. 264.
- [5] Aihetta on kirjallisuudessa pohdittu paljon (esim. Kajanoja & Simpura 2000; Ruuskanen 2002b).

KIRJALLISUUTTA

- Bauman, Z. (2002): *Notkea moderni*. Suom. Jyrki Vainonen. Vastapaino.
- Bignell, J. (2004): *An Introduction to Television Studies*. Routledge.
- Bourdieu, P. (1986): "The Forms of Capital". Teoksessa J.G. Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press, 241-258.
- Coleman, J. S. (1988): "Social capital in the creation of human capital". *American journal of Sociology* 94: Supplement, 95-120.
- Gripsrud, J. (2002): *Understanding Media Culture*. Arnold.
- Ellis, J. (2000): *Seeing Things. Television in the Age of Uncertainty*. I.B. Tauris.
- Hartley, J. (1999): *Uses of Television*. Routledge.
- Joas, H. (2004): "Morality in an Age of Contingency". *Acta Sociologica* 47 (4), 393-399.
- Kajanoja, J. & Simpura, J. (toim.) (2000): *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia*. Raportteja 252. STAKES.

- Mustonen, A. (2001): *Mediapsykologia*. WSOY.
- Niemi, I. & Pääkkönen, H. (2001): *Ajankäytön muutokset 1990-luvulla*. Kulttuuri ja viestintä 2000: 16. Tilastokeskus.
- Putnam, R. D. (1993): *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000): *Bowling Alone. The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Sennett, R. (1998): *The Corrosion of Character. The Personal Consequences of Work in the New Capitalism and the Evolution of Action Theory*. Free Press. (Suom. Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa, suom. Kaisa Koskinen, Vastapaino 2004)
- Sennett, R. (1978): *The Fall of Public Man: On the Social Psychology on Capitalism*. Vintage Books London. (Suom. Työn uusi järjestys eli miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta, suom. Eine Kivinen ja David Kivinen, Vastapaino 2002).
- Simmel, G. (2005): *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Suom. Tiina Huuh-tanen, esipuhe Arto Noro. Gaudeamus.
- Tilastokeskus 2003. Tilastokeskuksesta tilattu aineisto.
- Rifkin, J. (2004): *The European Dream. How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing the American Dream*. Jeremy P. Tarcher/Penguin.
- Ruuskanen, P. (2002a): "Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa". Teoksessa P. Ruuskanen (toim.), *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. PS-kustannus, 5-27.
- Ruuskanen, P. (toim.) (2002b): *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. PS-kustannus.

Kirjoittaja on valtiotieteen tohtori, joka toimii opetusneuvoksena Opetushallituksessa.